

УДК 330.101.2

Г.В. Омельчак

аспірант
Класичний приватний університет**ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТА СУТНІСТЬ
КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КОРПОРАЦІЙ**

У статті визначено, досліджено та проаналізовано інституціональну сутність конкурентного потенціалу корпорацій як суб'єкта економічних відносин, визначено теоретико-методологічні підходи конкурентного потенціалу корпорацій. Розглянуто наукові підходи до поняття "інституціональне середовище".

Ключові слова: потенціал, конкурентний потенціал, інституціональне середовище, ресурси.

I. Вступ

Сучасна ринкова економіка вимагає нових підходів щодо формування та використання потенційних можливостей підприємств, корпорацій, галузей.

У ринкових умовах категорія "конкурентний потенціал" здобуває особливої актуальності як одна з основних характеристик стабільності корпорацій і, головне, можливостей його подальшого розвитку.

В умовах зростаючого рівня конкурентної боротьби питання розвитку конкурентного потенціалу приділяється все більше уваги.

Актуальність визначення інституціональної сутності конкурентного потенціалу корпорацій замовлена необхідністю формування інституціонального середовища розвитку корпорацій, а також тим, що в умовах підвищення значущості інституціональних чинників аналіз стану і динаміки інституціонального середовища стає невід'ємною складовою процесу формування конкурентного потенціалу.

Одним із основних завдань визначення інституціональної сутності конкурентного потенціалу корпорацій є вимога знайти нові підходи щодо розробки наукового апарату, що відображає оцінку рівня формування, стану та потенційних можливостей розвитку корпорацій.

З цією метою слід розглянути різні аспекти поняття "потенціал", у більшості з яких відзначалася важливість вивчення проблем його оцінки та вказувалося на існування значних розбіжностей у визначенні самого поняття потенціалу, його сутності, складу і співвідношення з іншими категоріями.

В Україні ефективного використання конкурентного потенціалу, що є основою економіки, стає однією з необхідних передумов досягнення стійкості та якості економічного зростання.

Механізми конкурентної економіки можуть працювати ефективно лише за наявності певного набору інститутів, тому процес формування конкурентного потенціалу має

проходити паралельно з формуванням відповідного інституційного середовища [2].

Потенціал, у загальному розумінні, розглядається як джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути приведені в дію, використані для досягнення певної мети.

Проте потенціал є чимось більшим, ніж просто заданим набором певних можливостей системи для ефективного функціонування при різних цілях.

Потенціал є базовим елементом підприємства, об'єднуючим у собі цілі, рушійні сили і джерела його розвитку [11].

Його вміст визначають такі характеристики:

- потенціал є динамічною характеристикою і виявляється лише в процесі його використання;
- використання потенціалу має супроводжуватися його зростанням;
- процес використання і нарощування потенціалу є безперервним і доповнює один одного [11].

На сьогодні серед науковців відсутня єдність думок щодо визначення самого поняття "потенціал", його сутності, складу та співвідношення з іншими категоріями.

Конкурентний потенціал підприємств вивчали такі науковці як: Д. Галушко [5], Л. Головова [6; 7], В. Горшков, С. Девіс [4], Д. Єрохін [5], Р. Качалов, Г.Б. Клейнер, В. Ковалев, Н. Краснокутська [10], К. Рахлін [12], Л. Сосненко, В. Шкарбун та ін.

II. Постановка завдання

Мета статті – визначити інституціональну сутність конкурентного потенціалу корпорації та визначити теоретико-методологічні підходи до конкурентного потенціалу корпорацій.

III. Результати

В умовах підвищення значущості конкурентного потенціалу аналіз стану і динаміки інституціонального середовища стає невід'ємною складовою процесу формування конкурентного потенціалу корпорації.

Проте єдиного трактування поняття "інституціональне середовище" не існує, його визначення і тлумачення мають безліч трактувань (див. табл.).

Наукові підходи до поняття “інституціональне середовище”

№	Автор	Зміст поняття “інституціональне середовище”
1	А.Н. Олейник	Характеристики зовнішнього середовища, що мають значення для економічної діяльності, сукупність цінностей, формальних і неформальних норм, які впливають на співвідношення стимулів у діяльності і зумовлюють досягнення мінімальної згоди між людьми
2	Дж. Окслі	Набір політичних, економічних, соціальних і юридичних (законних) угод, що встановлюють основу для виробництва й обміну
3	Р.І. Капелюшников [8]	Сукупність основоположних соціальних і юридичних норм, яка утворює базис для виробництва, обміну та вживання
4	Д. Норт [11]	Це рамки укладання інституційних угод (договорів між окремими індивідами, спрямованими на зниження трансакційних витрат)
5	В.Д. Голіков	Інституційна система подається як середовище, у якому здійснюється діяльність організацій
6	Е.Р. Фуруботн, Р. Ріхтер [14]	Правила загального характеру, основне призначення яких полягає в зниженні трансакційних витрат
7	С.А. Кузнецова, Н.А. Кравченко, В.Д. Маркова, А.Т. Юсупова [9]	Комплекс інститутів правового, фінансового і соціального характеру, що забезпечують інноваційні процеси і мають національне коріння, традиції, політичні й культурні особливості

Інституціональне середовище накладає певні обмеження на діяльність господарюючих суб'єктів і одночасно стимулює їх до тих чи інших дій. Основною функцією інституціонального середовища (як сукупності груп інститутів) є скорочення трансакційних витрат, а їх величина визначає рівень ефективності інститутів і підсумкову конкурентоспроможність [4, с. 122].

Інституційна система сучасної економіки поки що не відповідає новим обставинам, пов'язаним із становленням економіки трансформаційного типу. Вирішення цієї проблеми вимагає реформування діючих інститутів і формування нових, тобто створення ефективного інституціонального середовища, основою розвитку конкурентної моделі економіки, яка існує [7, с. 16].

Аналіз інституціонального середовища, що склалося в результаті реформ економіки, проблеми і сам характер поведінки суб'єктів господарської діяльності показують, що збалансованість взаємодії інститутів та інтересів суб'єктів істотно впливають на результативність економічної системи [12, с. 65].

Науковий інтерес до проблеми визначення сутності конкурентного потенціалу корпорацій змушує звернутися до аналізу накопиченого теоретичного матеріалу.

Потенціал підприємства є величиною змінною, що швидко реагує на зміни зовнішнього середовища, змінюється й адаптується. Незважаючи на різноманітність інтерпретацій поняття “конкурентний потенціал”, можна відзначити ряд моментів, властивих більшості підходів до визначення цього поняття [6, с. 37]:

1. Наявність традиційної ресурсної складової, наявності в розпорядженні підприємства (трудові, інформаційні, фінансові та виробничо-технічні ресурси), її доступність.
2. Наявність блоку управління, у якому, як правило, розрізняють три підсистеми: планування, реалізації, контролю. На нашу думку, прийнятна і позиція поділу

функції управління на п'ять складових: планування, організація, контроль, мотивація та координація. Обидва підходи повністю охоплюють систему управління. У цьому випадку ми стикаємося з однаковими за змістом поняттями, але представленими в різних інтерпретаціях, що в цілому не змінює суті.

3. Наявність ресурсу досвіду організації: стійка конкурентна позиція, доступ до системи товароруху, галузевої системи постачання та інші фактори, зумовлені досвідом діяльності в галузі.
4. Наявність ресурсу капіталу: джерела для покриття нестачі виробничих ресурсів (акціонери, інвестори та кредитні установи).
5. Наявність політичного ресурсу: здатність керівництва корпорації впливати на фактори ринкового середовища, що визначаються політикою і законодавством держави (зокрема, у податковій сфері).

У ринкових умовах конкурентний потенціал корпорацій набуває особливої актуальності як одна з основних характеристик стабільності і, головне, можливостей подальшого розвитку [5, с. 17].

Поняття “конкурентний потенціал підприємства” належить до найбільш складних економічних категорій. Найчастіше під цим терміном розуміють сукупність існуючих та невикористаних можливостей підприємства, корпорації, галузі [7, с. 23].

Конкурентний потенціал включає в себе не тільки організаційний потенціал, а й досить велику сукупність складових (стратегічний ресурс, потенціал підприємства та ін.), які дають можливість корпорації розвиватися в стратегічному аспекті [1, с. 145].

Конкурентний потенціал компанії може бути визначений нами як частина загального потенціалу, що забезпечує досягнення конкурентних переваг корпорації в умовах трансформацій і впливу зовнішніх ринкових сил.

На нашу думку, конкурентний потенціал визначається сукупністю параметрів, що визначають можливість і здатність корпорації (системи) ефективно функціонувати на ринку у перспективі (мати високий рівень рентабельності, утримувати або збільшувати частку на ринку) та має сукупність конкурентних переваг серед інших учасників ринку.

Таким чином, конкурентний потенціал показує можливість зберігати або збільшувати свою конкурентоспроможність у довгостроковому періоді.

Отже, визначення конкурентного потенціалу корпорації дає змогу охопити всі основні внутрішні процеси, що проходять у різних функціональних сферах його внутрішнього середовища в зіставленні з основними конкурентами [7, с. 27].

У результаті забезпечується системний погляд на корпорацію, який дає змогу виявити всі сильні і слабкі сторони, а також розробити на цій основі комплексну методичку оцінювання можливостей довгострокового перспективного розвитку підприємства [13, с. 132].

Отже, конкурентний потенціал являє собою сукупність наявних природних, матеріальних, трудових, фінансових і нематеріальних ресурсів та можливостей об'єктів і (або) суб'єктів господарювання, що дають їм змогу отримувати конкурентні переваги порівняно з іншими учасниками ринку.

Конкурентний потенціал корпорацій включає в себе:

- технічні ресурси (виробниче устаткування, матеріали);
- енергетичні ресурси;
- технологічні ресурси (динамічність методів технології, наявність конкурентоспроможних ідей, наукові відділи);
- кадрові ресурси (кваліфікаційний, демографічний склад, їх здатність адаптуватися до зміни цілей потенціалу підприємства, підприємницька здатність, наукові знання, рівень освіти та ін.);
- просторові ресурси (характер виробничих приміщень, територій підприємства, комунікацій, можливості розширення та ін.);
- ресурси організаційної структури системи управління (характер і гнучкість керуючої системи, швидкість проходження керівних впливів);
- інформативні ресурси;
- фінансові ресурси (стан активів, ліквідність, наявність кредитних ліній та ін.) [1, с. 149].

Кожний із зазначених видів ресурсів являє собою сукупність можливостей досягнення цілей потенціалу корпорації.

Із закономірності цілісності систем випливає, що в результаті взаємодії всіх складових системи ресурсів потенціалу досягається ефект цілісності, тобто виникають

нові властивості, якими кожен окремих ресурс не володіє [14, с. 48].

Однак слід зауважити, що комбінація різних видів ресурсів, якими володіє корпорація, має бути збалансована. Тобто для одних корпорацій ключовими можуть бути матеріальні ресурси, тоді як для інших найбільш важливими для перемоги в конкурентній боротьбі стають нематеріальні ресурси.

Таким чином, ми говоримо про основні елементи, що формують конкурентний потенціал, і допоміжні. Вибір пріоритетних елементів буде залежати від специфіки діяльності корпорації і від особливостей розвитку ринку. Але це не означає, що основна увага має бути сконцентрована на накопиченні ключового ресурсу.

Відсутність інших компонентів може призвести до неможливості формування конкурентних переваг на базі ключового ресурсу.

Отже, всі ресурси, які формують конкурентний потенціал, мають бути збалансовані з урахуванням домінуючих і допоміжних ресурсів. Цей аспект особливо важливий при оцінюванні конкурентного потенціалу, тому вимагає введення вагових коефіцієнтів, а не просте підсумовування значень структурних компонентів, які і являють собою різні види ресурсів компанії.

IV. Висновки

Проаналізувавши все вище сказане, можна зробити висновки про те, що під конкурентним потенціалом розуміється сукупність наявних видів економічних ресурсів, технічних, енергетичних, кадрових, просторових ресурсів, ресурсів організаційної структури системи управління, інформативних ресурсів, сполучених між собою, використання яких дає змогу досягти економічного ефекту і які будуть мати перевагу серед інших об'єктів господарювання.

Слід зазначити, що відсутність серед дослідників єдиного підходу до визначення змісту поняття конкурентного потенціалу знайшла відображення в множинності підходів до структури цієї категорії, її основних елементів.

У результаті взаємодії всіх складових систем ресурсів потенціалу досягається ефект цілісності, тобто виникають нові властивості, якими кожен окремих ресурс не володіє.

Залежно від поєднання цих властивостей ми можемо говорити про конкурентну перевагу серед конкуруючих структур.

Конкурентний потенціал є основою господарської діяльності корпорації, підприємств, галузей. На успішне ведення господарської діяльності корпорації впливає ступінь використання економічного потенціалу.

Водночас конкурентний потенціал передбачає і реалізацію потенційних можливостей, виражених у досягненні економічного ефекту.

Ґрунтуючись на цьому твердженні, ми пропонуємо таке визначення конкурентного потенціалу: конкурентний потенціал корпорацій – це інтегральна оцінка потенційних можливостей, укладених у ресурсному потенціалі, та реалізація їх для досягнення економічного ефекту з метою мати переваги серед конкуруючих структур.

Отже, конкурентний потенціал організації характеризується не тільки наявністю ресурсів, але й ефективністю їх використання, оскільки деякі організації, що мають однакові потенційні можливості, відрізняються ефективністю їх використання, у результаті чого конкурентний потенціал вищим є у тій організації, яка ефективніше використовує свої можливості.

Список використаної літератури

1. Авдеенко В.Н. Производственный потенциал промышленного предприятия / В.Н. Авдеенко, В.А. Котлов. – М.: Экономика, 1989.
2. Афанасьев М.В. Реструктуризация и реформирование ракетно-космической промышленности / М.В. Афанасьев, Ю.Г. Гусев. – Королев: Изд-во ОАО "ИПК Машпробот", 2004.
3. Веснин В.Р. Стратегическое управление / В.Р. Веснин. – М.: Велби: Проспект, 2006.
4. Девіс С. Конкурентний потенціал – як його виявити? / С. Девіс // Competia Online Magazine, 2003.
5. Єрохін Д.В. Теоретичні основи оцінки конкурентного потенціалу промислової фірми / Д.В. Єрохін, Д.В. Галушко // Вісник Брянського державного технічного університету. – 2006. – № 4 (12).
6. Головкова Л.С. Механизмы оценки и развития экономического потенциала региона: монография / Л.С. Головкова; [под ред. проф. Ф.В. Зиновьева и др.]. – Симферополь: Феникс, 2008. – С. 81–91.
7. Головкова Л.С. Сукупний економічний потенціал корпорації: формування та розвиток: монографія / Л.С. Головкова. – Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2009. – 340 с.
8. Капелюшников Р.И. Неинституционализм [Электронный ресурс] / Р.И. Капелюшников. – Режим доступа: www.libertarium.ru/kapelushnikov.
9. Инновационный менеджмент: учеб. пособ. для вузов / С.А. Кузнецова, Н.А. Кравченко, В.Д. Маркова, А.Т. Юсупова. – Новосибирск: Изд-во Сиб. отд-ния РАН, 2005. – 276 с.
10. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства / Н.С. Краснокутська. – К.: ХДУХТ, 2005. – 351 с.
11. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт; пер. с англ. А.Н. Нестеренко. – М.: Фонд "Начала", 1997. – 180 с.
12. Рахлин К.М. Потенциал организации как основа ее конкурентоспособности [Электронный ресурс] / К.М. Рахлин, О.Ю. Серова. – Режим доступа: <http://quality.eup.ru/MATERIALY9/potencial.htm>.
13. Тестина М.Ф. Оценка экономического потенциала предприятия / М.Ф. Тестина, Е.В. Шевченко, Г.П. Соломов, В.О. Горшков // Проблемы совершенствования механизма хозяйствования в современных условиях: сборник материалов III Всерос. науч.-практ. конф. – Пенза, 2001. – Ч. II.
14. Фуруботн Э.Г. Институты и экономическая теория: достижения новой институциональной экономической теории / Э.Г. Фуруботн, Р. Рихтер; пер. с англ. под ред. В.С. Катькало, Н.П. Дроздовой. – СПб.: Издат. дом С.-Петерб. гос. ун-та, 2005. – 702 с.

Стаття надійшла до редакції 29.04.2013.

Омельчак Г.В. Институциональная среда и сущность конкурентного потенциала корпораций

В статье определена, исследована и проанализирована институциональная сущность конкурентного потенциала компаний как субъекта экономических отношений, определены теоретико-методологические подходы конкурентного потенциала компаний. Рассмотрены научные подходы к понятию "институциональная среда".

Ключевые слова: потенциал, конкурентный потенциал, институциональная среда, ресурсы.

Omel'chac G. Institutional environment and essence of competition potential of corporations

Currently, the competition has become a universal characteristic of the market, its organic properties and integral feature.

The intensity and the concentration of its manifestations is most felt in the current period of economic situation as a destructive force during the global financial crisis have failed many market actors that have both sufficient economic and financial stability, and a high level of competitiveness in general.

Remained in the market only the fittest, survival of the problem at this stage is the most severe, because they need to solve problems not only for its further development, but also a decent gain

competitive position, which could be achieved in the presence of unique, sustainable, strategic competitive advantage

Competitive advantages are factors external or internal environment in which organizations outperform their competitors.

Expand the possibilities of their formation and development, as the experience of the market economy, it may be a systematic study of the so-called capacity building competitive advantage by which the author means a series of external and internal indicators entity, creating favorable conditions for the establishment and development of competitive advantages.

The article identified, researched and analyzed the competitive nature of the institutional capacity of corporations as an economic relationship, defined theoretical and methodological approaches competitive potential corporations. Considered scientific approaches to the concept of institutional environment.

Determine the relevance of the institutional nature of the competitive potential of corporations necessity of forming ordered institutional environment of corporations.

Key words: *potential, competitive potential, institutional environment, resources.*